

ГОДИНА VI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 27.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ СВАГДА О ДАНУ СВАКЕ ПРЕДСТАВЕ НА ПО ТАБАКА. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

ПИСМА О ГЛУМАЧКОЈ УМЕТНОСТИ.

(Свршетак.)

Ко не зна, да је за превођење, поред речи и граматичког знања, поред тачног сазнавања карактеристичне разлике, особине и финоће оба језика, још неопходно нужно и то, да се проникне дух ауторов, и да је само онај, који разуме цео расположејај пишчев, кадар дело то још један пут, другим језиком репродуковати? Музичко дело може се отпевати или отсвирати те како коректно у тону и такту, али најлеша места могу ипак звучати хладно, туђински, неразумљиво, неистинито, а при правом певању или свирању — то пак бива само код онога, који има дара за дубље разумевање — видимо пред собом са свим друкчију, разумљиву, дивну музичку слику. У школи се при учењу певања и свирања на гласовиру мало пази на разумевање и предавање. А то би се ипак дало ласно постићи! Је ли онда чудо, што с тога певање понајвише није ништа друго до викање, а свирка на гласовиру тандркање и добовање? Ко хоће да направи копију од какве слике, зар тај не треба да са свим познаје и разуме свој оригинал, пре него што узме у руке оловку или креду? Ко не познаје боје и слагање и противност њихову, ко не види расположејај целине и не зна како се исти изазива, тај ће се залуд трудити и трошити време.

После овог разматрања не ће бити тешко одговорити на твоје практично питање: Како се најбоље може проучити какав карактер? Одговор је ово: Кад не останемо само при том, да проникнемо у карактер, него кад управо тежимо да га пренесемо у себе самог. Лир, Мекбет, Хамлет, Ромео, Валенштајн, Тел морају се твојим гласом љутити, тужити и љубити и твој израз лица мора нам казати њихово душевно стање; они морају ступити пред гледаоце твојим ходом и твојим држањем. Само тако ћеш, по-

ред горе поменути два захтева финог посматрања и целине, испунити још и трећи, неопходно нуждан захтев, а то је индивидуализација, које тек даје права живота, истине и свежине, чему се свако мора поклонити. Гледај тридесет средњих глумаца како играју Лира, па ћеш видети, да су за чудо сви налик један на другог: они нам износе слабост, величину, гњев, лудило тога карактера са свим апстрактно без правог живота, а то је резултат обичног „проникнућа.“ Један више и бесни као и други, сви по једној шаблони, по једном калупу, а нико својом особином, средствима своје вештине. Али гледај на против како приказују ту улогу двојица или тројица од већих глумаца, ако их се нађе за њу толико, па ће ти пасти у очи велика разлика, видићеш истину, која ће те занети. То је само с тога, што ови својим средствима слободно приказују, из нова стварају. Јанаушекска и Ристориница схватају „Медеју“ истина једнако, али је разлика у индивидуалној представи њиховој — обе играју тако истински, да те заносе. Исто то мораћеш признати, кад „Ифигенију“ приказује Бајер-Брикова и Јанаушекска. Читај у Лихтенбергским писмима, што их је писао Кестнеру, онај дивни опис Герики и његових савременика, па ћеш видети, каква је сила у индивидуализацији, где често и најмањи детаљ има најдубља утиска. Кад један писац (у „Домаћем огњишту“ од Гуцкова) каже: „То су маленкости, којима уметничко дело постаје савршеним“, то он тиме мисли оне малене, привидно незнатне црте, што усавршују, што заокружују целину и што иначе ваљано нартану слику задахну животом; али то не уме свако да учини, јер је то дано само плодним духовима и сигурној руци. Те малене црте, што се на послетку повуку, чине се само мале,

али су оне велике по своме дејству, а и по томе, што их је тешко прибавити, јер оне стају по века.

По себи се разуме, да почетник не сме прерано поћи тим путем, јер шта нам је кадар он дати? Почетник нека се као и ученик сликарев држи испрва ваљаних узора и нека копира, па онда нека се отима, да своју улогу својим средствима самостално и слободно приказује. Тако је дакле схватање улоге, посматрање природе, умножење и усавршење својих средстава, као и проучавање добрих узора, четворострука задаћа, коју вредан глумац мора гледати да реши својим трудом. Онај, који просто подражава и површно проучава своје улоге, као што обично бива, тај чешће наилази на странцудице, којима стотинама њих целог свог века тумарају, него онај, који хоће сам да продукује — премда ће му прикази испрва изгледати мршави и једностранни.

О твојим даљим покушајима немам ти много рећи, јер си међу тим мало играо. Али ти не могу прећутати, да се бојим, да си већ по дубоко ушао у погрешку декламовања. Опрости се што пре те замке, јер ако дуже потраје, постаће ти оковом. Држим, да је та махна код тебе више последица рђаве школе, него марљивог проучавања и посматрања. Зар није доста, кад се обичне ствари кажу довољно јасно и разговетно, за што се ту мора говорити високим гласом и с неким патосом? И зар је лепше и од јачег ефекта, кад се какав осећај уздисајима и кривљењем лица изрази, него оним природним, али одмереним, мало променутим звуком гласа, што долази из дубине душе? Зар се срдња исказује код образованих, пристojних људи виком и исовком, а не племенитим негодовањем, које се довољно опажа у оштријем тону гласа и наглијем говору?

По немачком С. П.

Ш Ш С Т Ш Њ Ш.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Ултимо“, шаљива игра у 5 чинова, од Густава Мозера — немачког превода А. М.

Шаљива игра „Ултимо“ јесте, како нам се чини од производа Густава Мозера први, што пред нас излази. Њој је пало у део, да Мозера с нама упозна, да нам га представи као вешта писца шаљивих игара, које у срч друштвеног живота задире и недостатке истог треба.

На овоме месту је већ више пута говорено, шта се од шаљиве игре није, да може захтевима и уветима доброг укуса одговорити. На игре, које само просто занимање публике интендирају, већ је анатема бачена; дакле није о томе више пукио говорити. Константоваћемо само за овај конкретни случај, да се Мозеровом „Ултиму“ у том погледу замерити не да. И њему у првој линији да богме да је главна намера забављање, али је та намера овде у склад доведена са лепом цели, са приличном дозом поуге. Мозер не смеће с ума, да позориште у сваком жанру треба да буде и школа. Чим оно престане то да буде, чим се оно стане употребљавати на то, да се са њега на најфривољнији начин титра са поље светим и леним чувствима у човеку — као што то такозвана „струја времена“ у новије доба погледу са собом донесе — онда је по нашем мњењу за њ куцну час, а оно се још само у последњим, самртним мукама копира и неке знаке живота од себе даје; да богме да је то коврцање гдешто доста јако, да већ личи на прави живот; али се тиме не треба дати преварити; оно је, до душе, јако, али тим извесније до пропасти води. Још је сва срећа та, што не ће сав свет да појури са том струјом; још их има, који позориште онако схваћају, како се оно од постанка свог схваћало, како се само и схваћати може; те не буну

ништа, што неке усијане главе прегоме, да позориште лише оног карактера, без кога се исто као користан, уважен институт ни замислити не да. Међу конзервативце, међу људе „старе школе“, у томе погледу спада и Густав Мозер. У његовим шаљивим играма, колико их ми познајемо, могосмо увек наћи оно *utile cum dulci*. Он дивно забавља, али при том и лекције даје; па нико ваљда неће смети тврдити, да би лекције, обучене у лепо рухо, зачињене природном здравом шалом и у исте скоро сакривене — али да богме тако да и нехотике из ње провиривати морају — могле бити опорне. И у шаљивој игри „Ултимо“, која је на нашу позорницу изашла у суботу 7. маја 6. г., садржана је једна таква лекција, принцип, који је Мозер при замишљању свог „Ултима“ себи као неки мото ставио, и који исказује неопориву истину, да спој радња свију људи, свакога у својој струци, доводи до цветања и благаостања земљу, народ и друштвени живот.

Одећа, у коју је Мозер ту лекцију обукао, прилично је за нас страна. Код нас тај саобраћајни живот у берзијанском смислу није још тако се одомаћио, те је према томе многи од нас заједно са професором Рајнхардом Шлеглом (г. Зорић) слегао раменима, кад оно трговачки саветник (тако се превело *Comerzienrath* — да г добро?) Лебрехт Шлегл (г. Рајковић) стаде синати: „доминирање“, „трасирање“, „амортизирање“, „контрамандирање“ и шта ти ја ту све знам. Па већ при самој насловној речи: „Ултимо“ рађале се у многима разне хипотезе. Није се знало, да ли ће се та реч узети онако, како се узима у трговачком специјално меничком саобраћају, или можда како друкче. У осталом то није много сметало. Ситуације, епизоде, у које нас Мозер уводи, потпуно су разумљиве; оне су својом оригиналношћу,

срећно намештеним редом, којим су једна за другом текле, управо голлицале живце публике на смех; а и особе, свака са неким особеним својством, које их карактерише, изазиву за се симпатију гледаоца на први мах, а то за то, што су им та особена својства некако невине природе, што се ни за једно од истих својстава не може рећи, да је такво, да би од човека начинило ако не одљуда, а оно екзалтирано створење. Та својства, каква инхерирају особама у Мозеровом „Ултиму“, сваки непристрастан гледалац мора појмити, а по нашем мњењу радо и хоће да појми, јер по себи нису, а не могу му ни изгледати никако претерана или поле чудна. Зар је н. пр. какво претерано својство она флегматичност и комодитет Лебрехта Шлегла, она силна тежња за „појетичним“ у говору и делању код Каролине Шлегловице (гђа Ружићка), она мало филитрозна педантерија и морални јогунлук професора Шлегла и т. д? За цело нису, а најмање још у оној форми, у којој их Мозер дотичним особама у „Ултиму“ придаје. Гдегод је карактеристика које особе почела сувише да се истиче, гдегод се могло побојати, да ће услед тога особа иста фалшом постати, а тиме интересирање гледаоца за њу ослабити: ту је Мозер вештом руком шатирао, а тиме постигао, да се особа у оном интересу, које је код гледаоца на први мах побудила, задржала до краја, да није изашла изнад нивоа природнога, обичнога. То су све фигуре, извађене из свакидашњег живота, код којих се није морало ничег вапреднога, никаквих чудних епитета „за кике довући“, да би оне постале удесне за позорницу; баш напротив, тиме, што су обичне, а тиме појмљиве и разумљиве, биле су као створене за конверзациону шаљиву игру. Па онда, што је још ваљаније, Мозер је конеквантан у цртању својих карактера; ови неће због најмањег повода сврнути с пута, којим су пошли, који они за прави држе, него тек онда, кад им се еклатантно докаже, да тај пут неваља, па и онда с њега сврћу тако скромно и пристojно, да им човек донадашње погрешке, које Мозер, као што већ рекосмо, својим особама и онако у врло малом квантуму придаје, врло радо кроз прсте гледи и опрашта. Заслуга, која се Мозеру одузети не да, та је, да је кадар за једно вече са пуних пет чинова забавити, а резултатом и поучити публику, а да не мора за то у помоћ узети чудне, неоправдане замишљаје и особе са таквим својствима, која би за све друго пре приличила, него да се изнесу на доворницу.

Радњу комада, која се постепено развија и кроз целу игру љубопитство публике за резултат буди, овде рекапитулисати, било би из два разлога излишно. Прво и прво оном делу публике, који је комад гледао, још је за цело живо, у памети чини комада, јер је та публика исти са необичном пажњом и интересом пропратила. А друго, као што смо извештени, позоришна управа није рада да са „Ултимом“ вачини „Ултимом“, него је накана, на изјављену жељу са многих страна, да са репризом дуго не оклева, те тако ће и она публика, која се у суботу није десила у позорницу, добити прилику, да упозна радњу Мозеровог „Ултима“, и да упознавањем исте време врло пријатно, а и корисно проведе.

Неправедно би било, кад би се прећутало, да су глумци и глумице употребили и ову згоду, да покажу, како су сву своју снагу уложили на то, како су се једно сложили, да нам ваљан новитет прикажу онако, како је то истога

достојно. Овде је између осталог још и то био задатак, прокрцити пут за нас новом писцу. Да су глумци тај задатак потпуно извршили, доказало је то, што је комад код публике сјајно реисирао.

Представа у суботу 7. маја о. г. била је једна од најбољих и од боље посећених у овој сезони. Главне улоге биле су у добрим, припознатим рукама, наиме у гг. Ружића, Рајковића, Зорића, у гђа Д. Ружићке и М. Рајковићке, и у гђа Ј. Поповићеве и Л. Хаџићеве, који су сви своје улоге добро проучили и с њима са свим спремни и сигурни на сцену изашли. И прикавачи мање више споредних улога гг. Лукић, Марковић, Бошковић, Добриновић, Јуришић и гђа Б. Хаџићева допринели су своје тако сјајном успеху комада

Г.

ПОЗОРИШТЕ.

(Народно позориште у Загребу). Прошле суботе, 12. маја, видесмо на нашем позоришту „Далиду“, од О. Фељета. Ова Фељетова врло оштроумно замишљена драма одбила нас је немилу. Радња је најпосле сасвим малена. Кавалер Карниоли (г. Мандровић) нашао је у Далмацији неког младића Андрију (г. Јовановић), у коме има врло много композиторска дара. Тај дар младићев развија учитељ музике Немац Сартори (г. Милац). Андрији при том омили учитељева ћерка Марга (гђа Фрајденрајхова). Хоће да је узме за жену управо, кад му се прва опера пева. Карниоли се уплаши. Ожени ли се Андрија, мисли он, задремаће његов уметнички дар. Да осујети женидбу, завлачи Карниоли Андрију у љубавне мреже лепе грешнице, маркезе Фалконјери (гђа Перисова). Маркеза, права арија, савија се око младићева срца, који пропада у блуду и ништа не ради. Најпосле се досади маркези то љубакање. Нађе себи другог љубавника — тенористу. Карниоли врати се из Шпанијске и увиди, какво је зло починио. Марга умре од жалости, а Андрија паде мртав на земљу, кад опази, да је маркеза с тенористом побегла. Феље је хтео овде доказати да распуштени, разблудни живот убија највећи уметнички таленат, по чему да како следи, да редован живот није препрека развитку талента. Те Фељетове тезе неће заиста нико побједити, али докази су му овдеви жестоки и драстични. Маркеза, која је младића стисла у своје канџе, у пркос маркезату је куртизана најниже врсте, измет свога спола, која плаче, која се преклиње, говорјећи о својој љубави, а скоро у исти час побегне са другим мушкарцем. Карактер јој је тако низак, да не може бити драматичан. Још мање је трагичан карактер компонисте Андрије. Без борбе нема трагичног јунака. Криви ентузијазам Карниолија споји је даровитог младића отменом блудницом — а Андрија нема снаге, ба се из блудног наручја отме. Андрија нема ни мрвице воље — мува је то, која је пала у блатну воду, па се не може да извуче. У кратко, у целом комаду има спољнег ефекта, али нема активитета. Представљало се добро. Пре свега ваља нам споменути врло приказивање гђе Перисове, која је после тешке болести први пут ступила на позорницу. Гђа би поздрављена дуготрајним плескањем и лепом китом цвећа, и ми поздрављамо ту врсту глумицу, која је свакако украс за наше позориште. Другим глумцима није било приговора.

„Vienac.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

27. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 15. МАЈА 1877.

ПО ДРУГИ ПУТ:

У Л Т И М О.

ШАЉИВА ИГРА У 5 ЧИНОВА, ОД ГУСТАВА МОЗЕРА, С НЕМАЧКОГ ПРЕВЕО А. М.

О С О Б Е:

Лебрехт Шлегл, трговачки саветник
 Каролина, жена му
 Тереза, кћи им
 Рајнхард Шлегл, професор
 Павлина, жена му
 Хедвига, кћи им
 Ланге
 Хаз, племић
 Бруно Берндт, лекар
 Алберт Рихтер
 Бернхарди, књиговођа код Лебрехта
 Шенеман, професора Шлегла фактотум
 Аугуст, слуга код Лебрехта
 Балдерка

С. Рајковић.
 Д. Ружићка.
 М. Рајковићка.
 Зорић.
 Ј. Поповићева.
 Л. Хаџићева.
 Лукић.
 Марковић.
 Бошковић.
 Ружић.
 Рашић.
 Добриновић.
 Јуришић.
 Б. Хаџићева.

Збива се у великој вароши у данашње време.

У понедеоник 16. маја први пут: „**ДОН ЦЕЗАР ОД БАЗАНА**“. Драма у 5 чинова, написао Диманоар, превео Н.

Г. М. РАЈКОВИЋКА и г. С. РАЈКОВИЋ, пре тога чланови народног позоришта у Загребу, као гости.

Ко од наших претплатника жели своја места за ову представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдуже до 11 сахата пре подне.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.